

УДК 32.7 (477)

Колісніченко Анатолій Іванович, 1946 р.н. Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політології МФ НаУКМА. Закінчив з відзнакою педагогічний факультет Московської Гуманітарної Академії у 1976 році. Автор більше 200 наукових публікацій. Коло наукових інтересів: історія державного будівництва в СРСР: проблеми та уроки; державотворення у сучасній Україні.

Державотворення і геополітика України

У статті автор аналізує актуальні проблеми державного будівництва в Україні та їх залежність від геополітики держави. Розглядаються головні рівні геополітичних впливів на державотворення і роль цього процесу в геополітичному просторі світу.

Проблеми державотворення і міжнародної політики досліджуються у різноманітних галузях пізнання. Політична наука, використовуючи фактичні дані інших наук, здійснює комплексний підхід до вивчення принципів і закономірностей державного будівництва, аналізує міжнародну політику і відносини з точки зору їхньої практичної організації і взаємозв'язку, оптимального, раціонального використання існуючих можливостей та наявних засобів. Роль геополітики в процесі українського державного будівництва помітна на певних рівнях: державотворення України і зовнішня політика; українська геополітика і відносини з державами ближнього зарубіжжя і СНД; міжнародна політика суверенної України і далеке зарубіжжя.

Державотворення в Україні залежить і буде дедалі більше залежати від альтернативності національних ідей, від здатності акумулювати загальнолюдські цінності та світовий досвід суспільного розвитку, від того, наскільки раціональною, правильною буде українська геополітика.

Побудова української держави повинна базуватися на основі національної ідеї, головним принципом якої є формування держави та організації суспільного життя, де панують національна та соціальна гармонія, свобода та справедливість.

Держава як конституційний суб'єкт розвивається повільно на основі лише її притаманних принципів і законів. Становлення державності закінчується своєрідним "відділенням" держави від суспільства і появою самостійного суб'єкта, який є продуктом суспільства.

Але національна держава (незалежна юридично)

не може бути повністю незалежною від тих міжнародних процесів державотворення, які відбуваються в світі. Для того, щоб наша українська національна держава стала цивілізованою, необхідно вивчити практику державотворення в інших країнах, поєднатись через інтегрування зі своїми сусідами, з Європою, а потім із світовою системою. При цьому мається на увазі не механічне з'єднання однієї країни, без впливу на цей процес, з іншими, а шляхом активних дій у міжнародній і економічній політиці. У Посланні Президента України Л. Кучми до Верховної Ради України на 2000 рік записано: "Україна утвердила себе повноправним суб'єктом європейського та світового співтовариства, здобула міжнародні гарантії безпеки, уклала договори про дружбу і співробітництво з усіма сусідніми країнами, стала важливим фактором стабільності на Європейському континенті" [1].

Створення незалежної Української держави, її міжнародна політика вплинули на світову геополітику, на філософію політики. Все це потребує від політичних наук досліджень у галузі міжнародних відносин молодого Української держави з іншими країнами, коли ведуться пошуки раціональних шляхів зовнішньої політики в умовах державотворення. Важливо принципово проаналізувати суть національного інтересу в міжнародній політиці нашої суверенної країни, визначити політичні засоби забезпечення пріоритетних напрямків розвитку відносин з усіма державами Європи і ближнього зарубіжжя. Це

надзвичайне завдання важливе для усього суспільства тому, що геополітика України, політика в галузі міжнародних відносин дуже впливає на вирішення проблем державотворення, закріплення незалежності, побудови громадянського суспільства і забезпечення прав кожної особи, і особливо її економічних прав.

Звідси ми можемо простежити залежність між геополітикою, зовнішньою політикою України і економічним розвитком держави. Політика, яка не забезпечить збереження національних інтересів у період становлення нашої суверенної держави, може привести до втрати значної кількості ринків, енергопостачальних регіонів і як наслідок – до спаду виробництва і до економічної кризи. Одночасно міцна економічна база держави є головним чинником забезпечення ефективної, незалежної міжнародної політики України. Таким чином, між геополітикою держави, суверенітетом і державотворенням існує важливий взаємозв'язок. Українська суверенна держава повинна мати і проводити свою зовнішню політику, враховувати національні і загальнолюдські інтереси та світову практику державотворення.

Геополітика, зовнішня діяльність держави повинні забезпечити національний інтерес, національну безпеку в міжнародних відносинах, захистити державний суверенітет, створити зовнішні умови для економічної співпраці, підвищувати авторитет України у галузі державного будівництва.

Важливо для Української держави вибрати основні, ефективні напрямки геополітики, при цьому доцільно враховувати реальні процеси державотворення у всіх країнах світу, визначити перспективи їх розвитку або кризового стану. Інтегруючись у західноєвропейський світ, Україна повинна визначити характер відносин з країнами СНД, розвивати нові економічні, культурні зв'язки з найбільш стабільними, демократичними державами.

Для розуміння впливу зовнішніх і внутрішніх геополітичних чинників на процес українського державотворення слід звернути увагу: на географічні, кліматичні, економічні та демографічні особливості країни; природні ресурси та їх розташування; національний та етнічний склад населення; духовно-релігійну систему.

Надзвичайно важливо для геополітики аналізувати процеси зворотного зовнішнього процесу державотворення і особливо: вплив геополітичних інтересів країн СНД і західноєвропейських держав на процес побудови

Української незалежної держави; вплив досвіду державотворення у сусідніх народів на економічні, культурні основи країни, на менталітет і національну свідомість українського народу.

Після розпаду СРСР, під час того, як Україна затверджувала свою незалежність, багато громадян вважали, що нова країна закріпиться як суб'єкт міжнародних відносин і після незначного перехідного періоду відразу перейде до економічного зростання. Це була природна мрія, яка ґрунтувалася на тому, що в Україні є багаті земельні і природні ресурси, розгалужена інфраструктура народного господарства та якісно освічене населення держави. Набагато скептичніше відносились аналітики до здатності України створити свою геополітику, розвинути міжнародні відносини. Це враження було засноване на тому, що з деякими сусідами Україна мала досвід ворогування; Росія вбачала в незалежності України свою велику політичну й економічну втрату: Україна мала ядерну зброю, що викликало опасіння загрози стабільності у світі; Україна, вважали деякі політики, не озброєна для міжнародних відносин, не мала досвіду їх проведення і освіченого дипломатичного персоналу.

Через десять років державного будівництва Україна досягла у міжнародних відносинах певних успіхів. Президент України Л. Кучма помічає: "Україна не лише вижила як самостійна держава, а й зробила впевнені кроки шляхом системного оновлення всіх сфер суспільного життя, його демократизації, прилучення до надбань сучасного цивілізаційного розвитку, європейських цінностей" [2].

З розпадом СРСР виникли нові незалежні держави, які з часом створили нову геополітичну єдність. Цей процес державотворення йшов шляхом внутрішнього будівництва країн, і одночасно проводилась геополітика, яка б забезпечила стабільність на пострадянському просторі, створила умови для підтримки світовим товариством демократичних процесів. Саме громадяни України абсолютною більшістю проголосували за незалежність і надали імпульсу цій історичній події.

Побудова незалежної Української держави вплинула на формування громадянського суспільства, на процеси побудови і розвитку всіх інститутів України. Одночасно це мало і має глобальне значення для багатьох інших країн. Своєю появою Україна змінила європейські геополітичні полюси. Політична карта Європи докорінно змінилась, бо існування незалежної

Україні змінило і потенційні можливості деяких інших держав, а геополітика нашої країни разом з цивілізованим світом зменшили їх значення і зробили їх керованими.

Існування Української держави посилює безпеку східноєвропейських країн, які поставали незахищеними перед загрозами із східного і західного напрямків. Посилюється безпека і південно-західного регіону, що робить країни цієї частини світу більш безпечними і надає можливість проводити більш активну геополітику, впевнено розвивати міжнародні зв'язки між сусідніми державами.

Побудова незалежної Української держави і її геополітика впливають на процеси державотворення, на геополітичний простір, який займав СРСР. Саме підхід України до створення і розвитку СНД дає можливість посилення і захисту безпеки нових незалежних суверенних країн. Геополітика України спрямована на те, щоб СНД стала кооперативною спільнотою, тоді як деякі інші суб'єкти цієї єдності виступають за дуже інтегровану спільність. Опозиція України до інтеграції, її коопераційний підхід дають можливість усім суб'єктам СНД зберегти власний політичний і економічний суверенітет.

Українська геополітика та місце нашої незалежної держави у світовій спільноті допомагають іншим країнам Європи та Азії трансформувати себе. Проводити перебудову своїх державних інститутів, корегувати свою міжнародну політику на шлях створення міжнародної і національної системи безпеки.

Міжнародна політика України спрямована на те, щоб відносини між країнами СНД, Європи і Азії не були антагоністичними, щоб вони були відкритими, кооперативними, взаємоповажними до суверенітету і незалежності держав.

Для того, щоб забезпечити виконання цієї мети, Україна повинна визначити основні пріоритети у своїй геополітиці, стати частиною Центральної Європи, Європейського Союзу. Одночасно важливо

кооперативно працювати в СНД, створювати в ньому механізм консолідації геополітичного плюралізму, кооперації з іншими схожими незалежними державами.

Україні важливо визначитися у стосунках з НАТО. На сьогоднішній день Українська держава закріпила свої зв'язки опосередковано з цією організацією, відкривши інформаційний офіс у Києві, підписавши Хартію про відносини з НАТО.

Підсумовуючи основні напрямки геополітики у 2000 році, Президент України Л. Кучма наголосив у своєму Посланні до Верховної Ради: "Свою стабільність, передбачуваність і прагнення розвивати добросусідські відносини Україна засвідчила, уклавши Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом, Договір про дружбу, співробітництво і партнерство з Російською Федерацією, Хартію про особливе партнерство з НАТО та ряд інших, не менш значущих міжнародних договорів та угод" [3].

Таким чином, формування цілей у державотворенні та геополітиці, визначення механізмів їх досягнення значною мірою зумовлені таким чинником, як співвідношення міжнародної і внутрішньої політики. Міжнародна політика є функцією внутрішньополітичних, державотворницьких процесів. Геополітика залежить від державних процесів, суспільної природи та характеру пануючих у країні соціальних сил. Сили, які прийшли до влади, визначають зміст і способи здійснення геополітики. З іншого боку, геополітика держави, правлячих кіл може посилювати або, навпаки, послаблювати їхні державницькі, внутрішньополітичні позиції, авторитет існуючої влади. Інколи деякі міжнародні акції здійснюються і для того, щоб розв'язати внутрішньополітичні проблеми, закріпити систему державних інститутів і збільшити їх ефективність.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2001 р.

Література

1. Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр. Послання Президента України до Верховної Ради України 2000 р. – К., 1999. – С. 1.
2. Там само.
3. Там само.